

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

10 запитань «Федеральному судді року» в США Роберту Генрі

Про незалежність заради неупередженості, філософію правосуддя та найбільшу в історії США кримінальну справу

– Шановний суддя Генрі, яка мета вашого перебування в Україні?

– Ми, американські судді, не маємо формальної мети, ми – не Рада Європи. Зважаючи на те, що в США діє найстаріша в світі система незалежного судочинства, ми маємо більш як 200-річний досвід її функціонування, велике й різномірне населення, розвинуте економікоорієнтоване право, до наших судових органів щороку надходять сотні, можливо, тисячі запитів із різних країн з проханням поділитися ідеями, досвідом.

Я приїхав як голова Комітету з міжнародних відносин у сфері судочинства Ради суддів США у межах програми МЗС США «Запрошений фахівець», аби поділитися досвідом організації судочинства та розповісти про значення незалежного судочинства для економічного розвитку.

– Ви ділитися з нами досвідом. А чого б ви рекомендували нам не робити?

– Звісно, наш досвід відображає особливості власної правової системи, ексцентричність історії та культури. Федеральна система зумовлює функціонування судової системи, системи матеріального права. Вона напроцуд добре у нас функціонує. Але в сфері кримінального права наш найближчий сусід, Канада, віддає перевагу «національній системі»... Не рекомендував би я й нашого кримінально-виконавчого права. Ми засуджуємо до ув'язнення чимало осіб на тривалі строки. Можливо, більше за інші індустріально розвинуті країни світу. В цьому ми все ще в пошуках балансу. Слід ув'язнювати осіб на стільки, на скільки необхідно. Це також вимагає чималих витрат. Вдосконалення у нас ще триває.

Судді повинні бути незалежними, аби бути неупередженими

– Суддя Генрі, судова влада, суди (judiciary) мають бути незалежними, але від кого чи чого?

– Це важливе запитання. Зазвичай я використовую усталене висловлювання. А саме – суди мають бути неупередженими (безсторонніми) або неупередженими й, відтак, незалежними. Незалежність суддів не може бути самоціллю. Судді не повинні бути незалежними, зважаючи на власну філософську підготовку, певну теорію, наприклад, природного права. Судді мають бути незалежними, аби бути неупередженими.

І це було проблемою, щиро висловлюючись, у судочинстві в колишньому СРСР. Судді були частиною виконавчої влади. Отже, вона говорила їм, як вирішувати справи ще до розгляду обставин. Й це недобре.

Француз Монтеск'є, розмірковуючи про людську природу, подав чудову ідею про поділ влад, систему стримувань і противаг. Відтак, судова влада має бути незалежною, аби мати можливість заявити: навіть президент має додержуватися права. Нещодавно ВС США сказав президенту, що деякі його заходи стосовно притягнення до відповідальності іноземців (йдеться про справу ВС США «Хамдан проти Рамсфельда» щодо полонених на базі у Гвантанамо, див.: «ЮГ» №13, 2006 р. – Ред.) неправомірні й що він повинен одержати попереднє схвалення

Конгресу. Отже, й президент у США, за всієї своєї владності, повинен дотримуватися права так, як це визначає суд. Навоюж цей приклад у контексті тези «бути незалежним, аби бути неупередженим».

У декого може скластися враження, що самі судді повинні бути понадправом. Це не так. Судді, як ніхто інший, мають дотримуватися права. Їхня етика повинна бути кращою за етику всіх інших. Як судді у багатьох випадках мені доводилося ухвалювати рішення, з якими особисто не погоджувався. Однак моя думка не має значення, право вказує мені, яке рішення приймати.

Філософія правосуддя

– Чи впливає особиста філософія на ухвалення судових рішень?

– Це дещо теоретичне питання. У США є професори, які вважають за можливе, так би мовити, «розкласти суддів по шухлядах» – залежно від їхніх підходів до ухвалення рішень. Йдеться, передусім, про питання, щодо яких немає прецедентного права чи законодавства.

Пригадується підхід до вирішення на основі «економічного аналізу» судді Річарда Познера (Posner), представника напрямку «Право та економіка». Так, у «новій» «безпрецедентній» справі стояло питання про те, хто має розглядати справу в Чикаго: суду в справах дорожнього руху чи адміністративна установа? Суддя, застосувавши аналіз урахування витрат і очікуваних результатів (cost and benefit analysis), зробивши кілька арифметичних операцій, постановив, що адміністративний спосіб слід вважати найбільш ефективним для суспільства.

Професор Нью-Йоркського університету Бернард Шварц (Schwartz) розкритикував цей підхід, називаючи автора «циніком» (за визначенням Оскара Вальда: «Він знає ціну всього, але не знає вартості чого-небудь»). «Ви не можете давати оцінку правам, оцінювати, наскільки важливими є присяжні, позиції опонента, показання свідків та зацікавлених осіб», – стверджував професор.

Панівною суддівською філософією, думаю, є положення про обмеженість суддів. Ми, судді, поступаємося й іншим гілкам влади...

– Які провідні течії філософії правосуддя?

– На сьогодні, думаю, є два головні напрями, які конкурують між собою. Перед тим як розповісти про них, відзначу, що в 85-90% справ Конституція, законодавство дає чіткі відповіді щодо того, як вирішити питання. ВС США щороку розглядає лише 85-90 справ, більшість з яких теж доволі чіткі. У тих справах, для вирішення питань яких немає чітких положень, застосовуються два підходи.

Перший – це «текстуалізм», або «новий текстуалізм», представлений суддею ВС А Скаліа (Scalia), який стверджував: не має значення намір Конгресу, а натомість, – значення слів за тогочасними словниками.

Другий підхід акцентує увагу на меті, яку ставив перед собою Конгрес, ухвалюючи закон, зокрема, у відповідний період, у соціокультурному контексті. Мета, навіть якщо її не було чітко висловлено, важливіша за слова. Слід дослідити, що мається на увазі, і від цього відштовхуватися.

Це – головні напрями філософії правосуддя, які конкурують між собою у тих небагатьох випадках, коли їх застосування доречно.

– Тобто є певне «напруження» між чіткістю правових положень, зокрема законодавства, і принципами права?

– Пригадуються слова Олівера Вендела-Холмса-молодшого, який вважав, що в Конституції має бути «гнучкість суглобів». Повинно бути місце для гнучкості. Часто проекти документів, конституцій – доволі детальні, «розписані». Проект конституції ЄС – ціла новела. Виходить, що чим більше говориться, тим більше є що сказати. Загалом наша, англосаксонська, традиція відрізняється від цивілістичної. Чому б тоді не встановити загальні принципи і залишити місце для гнучкості?!

Про доброго правника і судову корупцію

– Шановний суддя Генрі, ви маєте значний досвід як приватнопрактикуючий юрист, прокурор, викладач, суддя. Що, на вашу думку, означає бути «добрим правником»?

– У нашій традиції добрий правник – це службовець суду. Правник не може говорити неправду суду, неналежно висвітлювати обставини, він повинен бути підготовленим до виступу в суді, мати обов'язки не тільки перед власними клієнтами, але й судом. Й навіть, якщо неадекватне представлення обставин і відповідне інтересам клієнта, йому не дозволено не представити їх чи приховати певні обставини. Якщо правник вдасться до таких дій, то суддя про це довідається, відтак, правник не справить очікувань і втратить довіру суду.

– Чи існує проблема корупції в судочинстві США?

– Суди в США мають зразкову репутацію – від найнижчих до найвищих інстанцій. Щодо федеральних судів, то федеральне право чітко регламентує обставини, коли суддя зобов'язаний заявити відвід. Діють дуже суворі правила. Наприклад, якщо моя дружина успадкує хоча б одну акцію певного підприємства, я не вправі розглядати справу щодо цього підприємства. Я не можу розглядати справи стосовно моїх колишніх компаньйонів із часів приватної практики чи справи щодо власних помічників у суді. Якщо я б розглянув таку справу, то її б «завернули», довелось б розглядати знов. У кількох випадках, коли таке траплялося, судді просто «пропустили» повз уваги певні обставини. Стосовно хабарництва, то за багато років ми не чули жодної скарги на суддю федерального суду. Якщо б мало місце хабарництво, то суддю було б обвинувачено й засуджено, його право займатися юрпрактикою було б анульовано.

Трагедія міста і суду

– Ви з Оклахома-Сіті, де трапився найбільший в історії США (до трагедії «9/11» в Нью-Йорку) теракт, що дав привід до розгляду найбільшої в історії країни кримінальної справи (ФБР провело 28 000 опитувань, зібрало 3,5 тонн доказів, 1 млрд одиниць інформації). – Ред.). Ви випадково не розглядали цю справу?

– Ні. Вибух трапився 19 квітня 1995 р. у будинку установ федерального уряду, але напроти «мого» судового приміщення. Такого раніше ніколи не траплялося в нашому місті. Загинули 168 осіб, більше 800 одержали поранення. Зокре-

Персона:

Роберт Г. ГЕНРІ (1953 р. н.)

Посада: окружний суддя Федерального суду 10-го округу (з 1994 р.), голова Комітету з міжнародних відносин у сфері судочинства Ради суддів США.

Освіта: Університет Оклахоми (бакалавр, 1976 р., почесний доктор права, 2000 р.).

Приватна практика: 1977-1987 рр.

Державні посади: генатторней шт. Оклахома (1987-1991 рр.); депутат легіслатури штату (1976-1986 рр.).

Академічні посади: декан і професор права Університету Оклахома-Сіті (1991-1994 рр.).

Автор наукових публікацій, зокрема, з питань судочинства.

Відзнаки: «Федеральний суддя року» (Асоціація судових адвокатів шт. Оклахома, 1999 р.).

ма, й з-поміж моїх співробітників. Мене «звільнили» від обов'язків розглядати цю справу, я навіть не міг висловлюватися з цього приводу. Моя дружина, професор-дантистки, допомагала ідентифікувати жертв. Це також спричинило мій «відвід» від справи, я також не розмовляв про вибух зі своїми колегами. Справу розглядав місцевий суд присяжних і була стурбованість, що матиме місце упередження, оскільки суддя, котрий загинув, був колегою головуючого. Загалом у місті кожний мав певне ставлення до події, мав жертв з-поміж рідних чи знайомих. Відтак, справу «віддали» на розгляд федерального суду присяжних у Денвері.

– Чи не було рішення про страту Т. МакВея (McVeigh) упередженим, адже він підірвав федеральну будівлю, названу, до речі, іменем федерального судді?

– Федеральний уряд витратив мільйони доларів для надання правової допомоги підсудному (він не мав грошей, був радикалом). Відтак, він отримав висококваліфікованих, знаних адвокатів. Дехто навіть критикував уряд щодо начебто надмірності витрат. Проте можу з певністю сказати, що стосовно процедури це був справедливий розгляд. Дійсно, у нас в деяких штатах є смертна кара. І, можливо, одного дня ситуація зміниться.

Розмову вів Славик БІГУН,
19 жовтня 2006 р.